

Part 5

EUROINTEGRATION PROCESSES IN THE MODERN EDUCATIONAL SPACE: PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS

5.1. Development of creative personality in different types of activities

Розвиток творчої особистості в різних видах діяльності

5.1.1. The development of communicative competence in the process of professional training of future specialists of cultural-and-leisure activities

Розвиток комунікативної компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх працівників культурно-дозвіллевої сфери

Головною потребою сучасної епохи є потреба в людях, які мають високий рівень освіченості та задатки творчої особистості. Вирішити дану проблему може система вищої освіти, яка за вдалої організації навчально-виховного процесу, може озброїти майбутнього фахівця не тільки глибокими знаннями та практичними вміннями з обраної спеціальності, але й зробити його конкурентоспроможним, висококваліфікованим спеціалістом на ринку праці. Тому одним із головних завдань сучасної системи освіти є перехід до креативних методів навчання, які забезпечують формування творчої особистості [3, С. 77].

Компетентнісний підхід [2] до формування змісту освіти став новим концептуальним орієнтиром навчальних закладів та одним із чинників модернізації змісту освіти, а міжнародні тенденції розвитку освіти засвідчують, що впровадження в педагогічну практику різних країн компетентнісної освіти сприяє здобуттю особистістю життєво важливих компетенцій, які саме і забезпечують майбутніх фахівців на ринку праці вмінням орієнтуватись у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, сприяють подальшому здобуттю освіти.

Це стосується і культурологічної освіти, а підтвердженням цього є позиція М. Левенець, яка констатує що «культурологічна освіта у ВНЗ України переживає сьогодні важку ситуацію, пов'язану з формуванням нових стратегій і моделей розвитку як всієї, так і культурологічної освіти, основу якої становлять принципи глобалізації й регіоналізації, інтеграції й диверсифікованості освітніх структур, уніфікованості напрямів і спеціальностей підготовки фахівців, інноваційності технологій навчання» [10].

Актуальність даного дослідження визначається протиріччями, які сьогодні існують: між потребою суспільства в висококваліфікованих, творчо мислячих та комунікативних фахівцях у сфері науки і культури і недостатньою розробленістю теорії і методики формування комунікативної компетентності в процесі професійної підготовки; між необхідністю формування комунікативних навичок та

умінь у майбутніх фахівців культурно-дозвіллевої сфери та недостатнім рівнем розробки методичного забезпечення навчального процесу; між можливостями педагогічного процесу професійної підготовки в вузах культури і мистецтв у формуванні комунікативної компетентності та недостатнім використанням цих можливостей.

Висвітлення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Слід зауважити на тому, що не всі вітчизняні і зарубіжні вчені приділяли і приділяють достатньо уваги проблемі формуванню та розвитку комунікативної компетентності питанню формування у студентів професійної спрямованості, інтересу до обраної професії, розуміння її громадського сенсу і особової значущості, специфічної професійної поведінки, професійної мови, професійної етики, майстерності, зрілості, індивідуального стилю, відповідальності і надійності.

Проблема розвитку комунікативної компетентності майбутнього спеціаліста культурно-дозвіллевої сфери на сучасному етапі розвитку вищої освіти розроблено недостатньо повно, що і обумовило звернення до даної проблематики.

Обраний напрям дослідження відповідає тематиці науково-дослідної теми кафедри культурології Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв: «Розвиток професійних компетентностей майбутніх фахівців культурно-дозвіллевої сфери в умовах європейської трансформації».

Мета статті полягає у розкритті суті поняття «комунікативна компетентність», у визначенні складових комунікативної компетентності студентів за умови впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів культури і мистецтв нових методик та технологій.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що в науковій літературі існують різні тлумачення понять «компетентність» та «компетенція», іноді вони ототожнюються. Термін «компетентність» лише останнім часом набуває актуальності в дослідженні проблеми у сучасному психолого-педагогічному контексті.

Концепція комунікативної стратегії навчання знайшла відображення у роботах багатьох науковців: Г. Бородіної, О. Коваленко, А. Леонтєва, Ю. Пассова, Г. Рогової та інших.

Поняття «комунікативна компетентність» досліджується багатьма вченими, зокрема: Н. Бібік, В. Вдовіною, П. Гальпериним, Г. Данченко, І. Кухта, О. Овчарук, Н. І. Пов'якель, О. Пометун, О. Савченко, Н. Сура, Ю. Федоренко, Ю. В. Яценко та ін.

У словнику української мови «компетенція» є похідним поняттям від «компетентності» та означає сферу застосування знань, умінь і навичок людини, а «компетентність» – семантично первинна категорія, що представляє їх інтеріоризовану (трансформовану в особистісний досвід) сукупність, систему, деякий «багаж» знань людини. Тому, «компетентна» у своїй справі людина означає «той, хто є визнаним знавцем у будь-якому питанні» [16, С. 430].

Словник С. Ожегова трактує поняття «компетенція» як певне коло питань, у яких будь-хто добре обізнаний [15, С. 398–399].

Науковцями поняття «компетентність» трактується як: специфічна здібність, яка дозволяє ефективно вирішувати типові проблеми й завдання, що виникають у реальних ситуаціях повсякденного життя; вміння вирішувати окреслене коло завдань у професійних видах діяльності (А. Бодальов) [4, С. 30]; здатність до актуального виконання діяльності, яка передбачає постійне оволодіння новою інформацією та

оновлення знань, що дає можливість успішно розв'язувати професійні завдання в конкретних умовах (М. Чошинов) [19, С. 54]; інтелектуально і особистісно обумовлений досвід соціально-професійної життєдіяльності людини, який базується на знаннях (І. Зимня) [7, С. 92]; готовність на професійному рівні виконувати посадові та фахові обов'язки відповідно до сучасних світових вимог і стандартів (В. Афанасьєв) [1, С. 24].

Поняття «компетенція» визначається як єдність знань, навичок і відносин у процесі професійної діяльності, які зумовлені вимогами посади, конкретною ситуацією і цілями організації (С. Козак) [9, С. 32–33]; сукупність професійних значущих якостей та прояв творчості у процесі професійної діяльності (Г. Малиновська) [12, с. 109]; коло тих питань, котрі повинна і реально може розв'язувати людина, яка виконує професійну чи соціальну роль (В. Семиченко) [14, С. 44].

Деякі науковці не проводять настільки чіткої межі між цими двома поняттями. Так, М. Єрмоленко й В. Міжеріков поняття «компетенція» протиставляють поняттю «компетентність» як загальне протиставляється конкретному [6, с. 101]; В. Ворошилов [5, С. 12] змішують ці два поняття, замінюючи термін «компетентність» на термін «компетенція». А Н. Сура наголошує: «Комунікативна компетентність є особливим видом професійної компетенції, яка визначається як готовність та здібність до оволодіння предметними, науковими знаннями в професійному спілкуванні» [17].

Отже, проведений аналіз понять «компетентність» та «компетенція» дозволяють виділити їхні основні змістові характеристики та відмінності. Поняття «компетенція» розглядається як: сукупність, коло повноважень будь-якої установи або особистості; галузь, коло питань, у яких будь-хто добре обізнаний; коло питань, в яких особистість володіє знаннями, які необхідні для здійснення її діяльності; здатність особистості, яка володіє фундаментальними знаннями в певній галузі; здатність особистості, яка володіє компетенцією в близькій для неї соціально – значущій сфері діяльності; знання, уміння та навички, які дозволяють особистості ефективно функціонувати в певній діяльності.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що «компетентність» є більш широким поняттям, яке характеризує і визначає рівень професіоналізму особистості, яка володіє знаннями, уміннями та навичками, що дозволяють їй демонструвати професійно грамотне мислення, оцінку, думку.

Є. Кузьміна та В. Семенов розглядають поняття «комунікативної компетентності» як вміння орієнтуватися у різних ситуаціях спілкування, що базується на знаннях та чуттєвому досвіді індивіда; здатність ефективно взаємодіяти з оточуючими, завдяки розумінню себе та оточуючих, враховуючи зміну психічних станів, міжособистісних стосунків та умов соціального оточення [11, С. 23].

У своєму дослідженні під «комунікативною компетентністю» студентів ВНЗ культурно-мистецького профілю ми будемо розуміти інтегральну якість особистості, яка синтезує в собі загальну культуру спілкування та її специфічні прояви у професійній діяльності.

Компетентний спеціаліст, який не має необхідних компетенцій, що притаманні його професії, не зможе повною мірою і в соціально значущих аспектах їх реалізувати. З цього випливає, що компетентність того, хто навчається, є основним якісним показником освітнього процесу у вищому навчальному закладі, а її

досягнення відбувається через здобуття необхідних для студента компетенцій, які складають освітню мету професійної підготовки майбутнього спеціаліста.

Метою сучасної вищої освіти є формування комунікативної компетенції студентів, а також розвиток їхніх особистісних якостей – психофізіологічних, мовленнєвих, когнітивних, креативних, світоглядних та духовних. Уміння спілкуватись мовою професії сприяє швидкому засвоєнню спеціальних дисциплін, підвищує ефективність праці, допомагає орієнтуватися у професійній діяльності та ділових контактах. З огляду на це проблема розвитку комунікативної компетенції, піднесення рівня мовної грамотності і культури професійного мовлення студентів набуває особливої актуальності.

На формування комунікативної компетенції впливає низка внутрішніх та зовнішніх факторів. До внутрішніх належать: мотиваційна сфера; внутрішня позиція особистості; розвиток та становлення власного «Я», почуття ідентичності особистості. До зовнішніх факторів належать соціальні умови: суспільство, в якому вживається конкретна мова, його соціальна структура, різниця між носіями мови у віці, соціальному статусі, рівні культури та освіти, місці проживання, також різниця у їхній мовленнєвій поведінці в залежності від ситуації спілкування.

Постійні зміни, що проходять у нашому житті та житті нашої країни, вимагають високого рівня компетентності в усіх вищезазначених питаннях, адекватної поведінки у певній соціально-психологічній ситуації для досягнення мети бути високоосвіченою особистістю.

Комунікативна компетентність є важливою якістю майбутнього фахівця соціально-культурної сфери, а її складовими є: іншомовна комунікативна компетенція; професійна компетенція; стратегічна компетенція; соціальна компетенція.

1. Іншомовна комунікативна компетенція студентів ВНЗ культурно-мистецького профілю розглядається, з одного боку, як здатність здійснювати іншомовне спілкування, тобто передавати і обмінюватися думками в різноманітних ситуаціях у процесі взаємодії з іншими учасниками спілкування, правильно використовуючи систему мовних і мовленнєвих норм, вибираючи комунікативну поведінку, адекватну автентичній ситуації спілкування, а з іншого – як готовність студентів до іншомовного спілкування. Звідси виходить, що іншомовна комунікативна компетенція не є особистісною характеристикою; її сформованість визначається у процесі навчання та практики спілкування.

Виходячи з того, що іншомовна комунікативна компетенція є складним, системним утворенням, в її структурі можна виділити окремі компоненти: мовний, мовленнєвий, соціокультурний та інтер-культурний.

а) мовний компонент (удосконалення знань з лексики, граматики, семантики, фонології), він формується настільки, наскільки це є необхідним для усної та письмової комунікації в рамках академічного та професійного середовища, що відповідає рівню володіння мовою студентів вищих навчальних закладів.

б) мовленнєвий компонент (удосконалення умінь та навичок говоріння, аудіювання, письма, читання) – це вміння використовувати мовний матеріал для досягнення комунікативних, інформативних, когнітивних, сугестивних та інших цілей.

в) мовленнєвий компонент, на наш погляд, передбачає володіння студентом багатством мовних засобів, нормами мовлення, стильовим і жанровим розмаїттям, формами мовлення (усною та письмовою), він забезпечує його можливістю

безпомилково застосовувати мовний матеріал, добирати, відповідно до теми і мети висловлювання, стиль і жанр, лінгвістичні засоби і т. ін. в) соціокультурний компонент є тією складовою частиною іншомовної комунікативної компетенції, без якої іншомовне спілкування буде неефективним або взагалі не відбудеться.

г). соціокультурний компонент сприяє більш усвідомленому оволодінню іноземною мовою як засобом спілкування, оскільки основними мотивами вивчення іноземної мови є: прагнення розширення світогляду, інтерес до культури народу – носія мови, країнознавчих і лінгвокраїнознавчих реалій країни, мова якої вивчається.

д). інтер – культурний компонент. Усі питання, що пов'язані з культурою, набули в наш час надзвичайної актуальності: підвищений інтерес до вивчення культур різних народів, поширення теми діалогу культур – все це, як справедливо відзначає С. Тер-Мінасова, свідчить про справжній інтерес до проблем культури [18]. Цей інтерес обумовлений, в основному, політичними та ідеологічними чинниками: соціальні, політичні і економічні потрясіння світового масштабу призвели до небувалої міграції народів, їх переселення, розселення, зіткнення, і в результаті – до конфлікту культур. Відповідно, головною умовою ефективності іншомовного спілкування є взаєморозуміння, терпимість і пошана до культури партнерів по комунікації.

2. Професійна компетенція визначається нами як сукупність фахових знань, умінь і навичок, опанування спеціальних термінів, розуміння проблеми фахової діяльності, загальної культури спеціаліста, спосіб його професійного мислення. Адекватне уявлення студента про майбутню професію впливає на його ставлення до навчання. Чим більше він знає про професію, тим більш позитивним є його ставлення до навчання. Проблема професіоналізму, професійної компетенції пов'язана ще з одним соціально-психологічним феноменом – конкурентного здатністю спеціаліста.

Знання сьогодні є єдиним джерелом довготривалої стійкої конкурентної переваги, оскільки все інше випадає з рівняння конкуренції. Професіоналізація навчання головною метою висуває підготовку фахівця, здатного використовувати професійну та іноземну мову як інструмент професійної діяльності й професійного пізнання.

3. Стратегічна компетенція передбачає здатність використовувати вербальні та невербальні комунікативні стратегії для обміну інформацією, компенсувати нерозуміння, незнання мовного коду.

4. Соціальна компетенція передбачає бажання та готовність вступати у взаємодію, а також співпереживання й уміння орієнтуватися в ситуаціях соціального спілкування.

Успішне виконання комунікативних вправ стає результатом попередньої спільної роботи викладача зі студентами, якому безумовно передують не лише комунікативні та умовно-комунікативні вправи. Лише за умови поєднання з іншими підходами можливим стає формування комунікативної компетенції студентів.

Важливим фактором у виборі теми стає загальний рівень групи: іноді запропонована тема залишає студентів байдужими, тому необхідним є особиста зацікавленість щодо виконання тієї чи іншої вправи. Хоча теми обираються переважно професійного спрямування, однак їх поєднання із загальною тематикою у певній площині та наближення до щоденного спілкування сприяє розкриттю та розвитку комунікативного потенціалу студентів.

Студенти завжди з великим задоволенням хочуть спробувати зробити щось нове та цікаве, те що вони ще ніколи не робили. Запропоновані на заняттях викладачами вправи, які розвивають навички «живого» спілкування стають величезним поштовхом до їх самоосвіти та дають поштовх до оволодіння новими знаннями та вміннями на якісно новому рівні.

Слід значити, що вивчення таких дисциплін як «Анімаційно-ігрові технології дозвілля», «Організація анімаційної діяльності», «Соціально-культурне проектування», «Організація дозвілля у туризмі», «Індустрія дозвілля і розваг», «Рекреаційний менеджмент», «Іноземна мова за професійним спрямуванням» передбачає і засвоєння теоретичних знань і формування системи певних умінь і навичок у студентів.

Проведене дослідження дозволило зробити висновок про те, що застосування на лекційних, семінарських і практичних заняттях таких активних методів навчання, як диспут, розгляд проблемних ситуацій, виконання різних форм творчих завдань для самостійного виконання, інтерактивних ігор підвищує зацікавленість предметом і ефективність засвоєння знань. Використання ігрових методів сприяє активному спілкуванню, яке при цьому контролюється і ціле спрямовується викладачем.

Сутність інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу. Організація такого навчання передбачає спільне розв'язання проблем [8, С. 7].

Інтерактивні методи пов'язані з вибором стратегії, тактики та техніки взаємодії студентів, організацією їхньої спільної діяльності для досягнення дидактичних завдань. Доведено, що за умов запровадження інтерактивного навчання у студентів розвивається бажання до творчої, продуктивної діяльності; відпрацьовуються моделі поведінки, необхідні для успішної професійної діяльності.

При викладанні вище названих дисциплін на початковому етапі використовується інтерактивна робота в парах: це спільне виконання вправ, перевірка домашніх завдань, словникові диктанти, складання вправ, підготовки питань до інших пар та ін.

Робота в малих групах вимагає особливого підготовки як викладача, так і студентів. Робота в групах відбувається у 2 етапи:

- 1) ознайомлення студентів з темою заняття, метою завдання та технологією його виконання;
- 2) виконання вдома загальних підготовчих завдань.

У процесі викладання педагог знаходиться у постійному пошуку найбільш ефективних методів. У практиці викладання дисциплін «Анімаційно-ігрові технології дозвілля», «Організація анімаційної діяльності», «Соціально-культурне проектування», «Організація дозвілля у туризмі» важливе місце займає метод навчальної гри. Цей метод допомагає не лише зацікавити студентів, але й моделювати найрізноманітніші професійні ситуації, стає ефективним «комунікативним тренажером» та створює сприятливий психологічний клімат на заняттях.

Також використовується і такий потужний навчальний метод, як колективні ігрові ситуації. Вони не тільки сприяють вдосконаленню комунікативних навичок, але й сприяють розвитку пам'яті, критичного мислення та покращують емоційний клімат у студентському колективі. У ході гри виникає можливість легкого

та комфортного переходу до комунікативної діяльності. Таким чином потреба у реальному професійному спілкуванні у певному форматі задовольняється заняттях, де викладач моделює та допомагає прожити студентам ситуації, наближені до професійного життя.

Ігрові методи в системі навчання виступають способом самостійного використання сформованих професійних комунікативних умінь. Навчальні ігрові методи багатопланові, і кожен з них у той чи інший спосіб сприяє виробленню певних навичок. З огляду на це виокремлюють ігри-вправи (виконання кросвордів, ребусів, лінгвістичні естафети тощо), ігрові дискусії, рольові та ділові навчальні ігри. У діловій грі моделюється контекст майбутньої професійної діяльності студентів, характеризується обов'язковою реалізацією соціальних відносин, наприклад, керівника та підлеглого, представників різних фірм та ін..

Необхідною умовою гри є проблемна ситуація, проблемне завдання. За такої умови ділова гра сприятиме розвитку теоретичного та практичного мислення (здатності аналізувати складні ситуації спілкування, вирішувати професійні завдання). Тоді буде досягнута основна мета інтерактивного навчання – породження знань та формування мовленнєвих умінь і навичок у спільній діяльності й діалогічному спілкуванні учасників гри.

Однією із технологій інтерактивного навчання є дискусія, що передбачає активну участь в обговоренні спірного питання усіх студентів. Дискусія розглядається нами в двох аспектах: як основний метод інтерактивного навчання, що запроваджується у вищій школі та як допоміжний метод щодо організації навчально-виховного процесу у ВНЗ.

Психолого-педагогічні положення дозволяють сформулювати певні освітні вимоги, які мають реалізувати інтерактивні методи. По-перше, навчання мовлення має здійснюватися в контексті реальної комунікації студентів один з одним. По-друге, навчання мовленнєвої діяльності повинно бути організовано як невід'ємна частина іншої (у нашому випадку професійної чи науково-навчальної) діяльності. По-третє, розвиток мовлення має відбуватися в умовах розв'язання комунікативних проблемних завдань.

Таким чином, визначальним фактором мовленнєвого мислення є проблемна комунікативна ситуація, яка є основою для інтерактивних методів. Мірою того, як людина усвідомлює ситуацію, з'ясовує дані в ній умови, ситуація перетворюється на завдання, яке спонукає до пошуків шляхів з'ясування невідомого через розкриття зв'язків з тим, що відоме, дане в комунікативній умові. Тому інтерактивні методи навчання професійного мовлення мають ґрунтуватися на вирішенні комунікативних завдань і сприяти інтелектуально-мовленнєвої активності студентів [12, С. 230].

Найбільш повно реалізувати навчання студентів в групі дозволяє сукупність таких умов: спільна мета; індивідуальна відповідальність і рівні можливості успіху; взаємозалежність членів групи; спільна навчально-пізнавальна та творча діяльність студентів у групі; внесок кожного студента у розв'язання навчального завдання; загальна оцінка роботи групи, що включає оцінювання способу діяльності та результату роботи.

А оскільки специфіка комунікативного підходу полягає у тому, що оволодіння засобами спілкування відбувається у процесі самого спілкування, навчальна

діяльність під час викладання вище названих дисциплін спрямована на вирішення конкретних комунікативних завдань, значно підвищує мотивацію студентів у процесі оволодіння професійним навичками і уміннями.

Отже, інтерактивні методи навчання професійному мовленню мають стати пріоритетними у вищих навчальних закладах, тому що сприяють формуванню пізнавальної активності студентів, дають їм можливість реалізувати природне прагнення людини до спілкування, співробітництва та взаємодопомоги; перетворюють студентів в активних суб'єктів пізнання, що є основною метою особистісно – орієнтованої освіти у ВНЗ.

Все вище сказане дозволило зробити наступні висновки:

- саме освіта закладає потенціал успіху у подальшій професійній діяльності фахівця, під час освітнього процесу формується комплекс необхідних знань і навичок, професійних установок, готовність до різних видів діяльності та до її ролевої структури; отже, саме освіта визначає рівень розвитку комунікативних здібностей та навичок, коригує та формує індивідуальність або особистісні риси майбутнього фахівця;
- під комунікативною компетентністю студентів вищих навчальних закладів розуміється інтегральна якість особистості, яка синтезує в собі загальну культуру спілкування та її специфічні прояви в професійній діяльності;
- структура комунікативної компетентності студента вищого навчального закладу культурно-мистецького профілю включає такі важливі компетенції: іншомовна комунікативна компетенція; професійна компетенція; стратегічна та соціальна компетенції;
- оволодіння теоретичними знаннями та практичними вміннями і навичками щодо комунікативної компетентності та її розвиток сприяє особистому успіхові студента та дає змогу бути ефективно задіяним у багатьох соціально-культурних сферах та проектах;
- впровадження моделі інноваційної освіти сприятиме вирішенню проблеми професійної підготовки випускників вищих навчальних закладів культури і мистецтва дозволить підготувати затребуваних ринком праці молодих фахівців, здатних надати свого інноваційного темпу соціально-економічному розвитку України. Слід зазначити, що дана стаття не вичерпує і не розкриває всіх аспектів зазначеної проблеми розвитку комунікативної компетентності студентів вузів культурно-мистецького профілю у процесі викладання фахових дисциплін, що потребує подальших досліджень та висвітленню отриманих результатів у подальших наукових публікаціях.

Література

1. Афанасьев В. Г. Функциональная неграмотность и профессиональная некомпетентность как факторы риска современной цивилизации / В. Г. Афанасьев. — Л. : НИИ НОВ, 1992. — 60 с.
2. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. — "К.І.С.", 2004. — С. 47—53.
3. Близнюк В. В. Людський капітал і ринок праці / В. В. Близнюк // Економічна теорія. — 2008. — № 2. — С. 75—89.
4. Бодалев А. А. Психология новой эры: компетентность или беспомощность / А. А. Бодалев. — Режим доступу: <http://psy.1september.Ru/2001/47/45.htm>.

5. Ворошилов В. В. Проектирование в системе повышения квалификации работников образования (на материале деятельности Пермского областного ИПКРО) / В. В. Ворошилов. — Пермь, 1999. — 56 с.
6. Ермоленко М. Н., Мижериков В. А., Введение в педагогическую профессию : учебное пособие для студентов / В. А. Мижериков, М. Н. Ермоленко. — М., 1999. — 288 с.
7. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И. А. Зимняя. — М. : Просвещение, 1991. — 219 с.
8. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. / автори-укладачі: О. Пометун, Л. Пироженко. — К. : А.П.Н., 2002. — 136 с.
9. Козак С. В. Формування іномовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукраїнський державний педагогічний ун-т ім. К.Д. Ушинського / С. В. Козак. — О., 2001. — 20 с.
10. Левенець М. В. Моделювання культурологічної освіти у сучасних вищих навчальних закладах / М. В. Левенець // <http://nbuv.gov.ua>.
11. Коллектив. Личность. Общение: словарь социально-психологических понятий (под ред. Е. С. Кузьминой и В. Е. Семенова) / Е. С. Кузьминой, В. Е. Семенова. — Л. : Лениздат, 1988. — С. 54.
12. Малиновська Г. В. Особливості формування іншомовної комунікативної компетенції майбутнього економіста в процесі його професійної підготовки / Г. В. Малиновська // Педагогіка і психологія професійної освіти. Науково-методичний журнал. — № 5. — 2002. — С. 108—117.
13. Матюшкин А. М. Мышление, обучение, творчество / А. М. Матюшкин. — М. : МОДЭК, 2003. — 720 с.
14. Семиченко В. А. Концепция целостности и ее реализация в профессиональной подготовке будущих учителей (психолого-педагогический аспект): Дис. ...д-ра психол. наук / В. А. Семиченко. — К., 1992. — 432 с.
15. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. — М. : Русский язык, 1984. — 798 с.
16. Словник української мови : в 10 т. — К. : Наукова думка, 1973. — Т.4. — 1624 с.
17. Сура Н. А. Іншомовна професійна компетентність: головні принципи та компоненти процесу навчання професійно орієнтованого спілкування / Н. А. Сура // Вісник Луганськ. держ. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. — 2003. — № 4 (60). — С. 190—192.
18. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация : учеб. пособие / С. Г. Тер-Минасова. — М. : Слово / Slovo, 2000. — 264 с.
19. Чошовов М. А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения : методическое пособие / М. А. Чошовов. — М. : Народное образование, 1996 — 160 с.
20. Чепелева Н. В. Становлення професійної компетентності в системі вузівської підготовки практичних психологів // Психолого-педагогічна наука і суспільна ідеологія: Матеріали методологічного семінару АПН України, 12 листопада 1998 р.— К.: Гнозис, 1998.— 605 с.

5.1.2. Artistic word as a means of the primary preschool age children creative personality formation

Художнє слово як засіб формування творчої особистості дітей старшого дошкільного віку

Цілеспрямований творчий розвиток особистості дитини починається в дошкільному віці. Саме в цей період вихователі та батьки повинні сприяти розвитку творчих здібностей дошкільників, оскільки в цьому віці репродуктивна та спонтанна творчість дошкільника поєднується зі швидким зростанням інтелекту, логічного і абстрактного мислення. В дошкільному віці швидко розвивається можливість самостійної постановки завдань, пошук їх вирішення.

Формування творчої особистості старших дошкільників відбувається у процесі навчання та виховання і відбувається у процесі взаємодії зі світом, за допомогою оволодіння змісту матеріальної і духовної культури, мистецтва. Тому є можливість говорити про спеціальне, цілеспрямоване формування творчого мислення, про системний формуючий вплив.